

ONDOKUZ MAYIS
ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

SAMSUN
İLİM YAYMA VE EĞİTİM
VAKFI

HADİS'İN DÜNÜ- BUGÜNÜ VE GELECEĞİ SEMPOZYUMU

(14-15 EKİM 1993)

SAMSUN
1993

HADİS/SÜNNET İLMİNİN YENİDEN İNŞÂSI

Samsun, 14-15 Ekim 1993

Doç. Dr. M. Hayri KIRBAŞOĞLU

Toplumsal değişim, sosyolojik bir vakiadır. Bu değişimin varlığı sosyolojiden çok önce- dinler tarafından da teyid edilmiştir. Bunun en açık delili ise, tarih boyunca toplumlarda görülen değişimlere paralel olarak birçok peygamberin, farklı zamanlarda gönderilmiş olmasıdır. Bu teyidi, peygamberlerin tebliğiyle mükellef oldukları mukaddes metinlerin niceliklerinde de görmek mümkündür. Nitekim ilk peygamberlere gönderilen vahiyler ancak sayfalar tutarken, peygamberlik zincirinin son halkalarında artık vahiylerin birer "kitap" oluşturacak hacimlere ulaştığı görülmektedir. Bu hususlara bakarak, toplumsal değişimin vahiy geleneği tarafından da gözönüne alındığını tereddütsüz ifade edebiliriz.

Ancak İslam'ın, vahiy geleneğinin son halkası olması itibariyle, Kur'an'dan sonra yeni bir vahiy gelmeyecektir. Ne yeni bir peygamber, ne de yeni bir mukaddes kitap gelmeyeceğine göre, toplumsal değişimler karşısında İslam'ın tavrı ne olmuştur, ve bundan sonra ne olacaktır? sorusu gündeme gelmektedir. İslam'ın bu değişimlere ilgisiz kalması, yeryüzünde kendisine yüklenen evrensel misyondan, bir anlamda vazgeçmesi demektir. Böyle birşey düşünülmemeyeceğine göre, İslam için, zuhûrundan kıyâmete kadar ortaya çıkabilecek her türlü gelişme ve değişim karşısında, konumunu ve tavrını belirlemekten başka çıkar yol olamayacağı aşîkardır.

Gerçekten de İslam düşünürleri ve âlimleri günümüze gelinceye kadar, belli düzeyde de olsa, gerek kendi toplumlarında ve gerek diğer toplumlarda, çeşitli alanlarda görülen değişimlere karşı - genelde-duyarlı davranmışlar, bunları izleyip tavrı geliştirmişler, çözüm üretmişlerdir. Ancak İslam düşüncesinin en canlı ve güçlü dönemlerinde bu süreç, etkili bir şekilde devam etmiş; düşüncesinin donuklaştığı taklid dönemlerinde ise gerilemiştir.

Toplumsal değişimin getirdiği durum ve problemlere tavrı ve çözüm üretme süreci, Kur'an-ı Kerim, Hadis-Sünnet, Kelam ve Felsefe gibi İslam düşüncesinin birçok alanında gözlemlenmekle beraber, bu sürecin en ağır işlediği alanın, - bilhassa son dönemlerde- Hâdis/ Sünnet alanı olduğu da dikkatlerden kaçmamaktadır. İslam düşüncesinin iki temel referans noktası daima, Kur'an ve Sünnet olagelmiştir. Bunlardan ilki tarih boyunca ve günümüzde, değişen şartlar karşısında daima zengin bir yorum faaliyetine konu olmuştur. Ne varki Hadis/Sünnet alanında aynı yorum zenginliğine

rastlamak çok zordur. Bunun da muhtemelen sebebi, Hadis ilminin anlama-yorumlama'dan ziyade, rivayet'e ağırlık vermiş olmasıdır. Zira Hadis ilminin bugüne kadarki gelişmesini bilenler, onun daha ziyade hadislerin sahih'ini sakim'inden ayırmaya önem verdiğini ve çalışmalarını büyük ölçüde bu konuda yoğunlaştırdıklarını da bilirler. Bu sebeple Hadis ilmini kabaca, rivayetlerin sağlamlığını araştırma yöntemi olarak nitelendirmek pek de yanlış olmasa gerektir. Hadis ilminin bu karakteri, hadisçilerin fıkıhçılara hitaben söyledikleri "Bizler eczacıyız, sizler ise doktorsunuz." *نحن الصيادلة و انتم الاطباء* sözünde açıkça ifadesini bulmuştur. Hatta hadis ile uğraşanların, onu anlama ve ondan yararlanmaya pek gayret sarfetmeyip, bütün himmetlerini hadislerin rivayetine hasretmelerini zaman zaman bazı hadisçiler bile eleştirmiştir.* Öte yandan İbn's-Salâh (Ö.643/1245) ve İbn Haldûn (Ö. 780/1378) gibi bazı İslam alimlerinin, hadislerin isnadı ile ilgili olarak söylenecek herşeyin söylendiğini, sahih hadisleri belirleme işinin sona erdiğini ve bu konuda geçmiş alimlerin söylediklerinin esas olduğunu savunmaları **; hadis ilminin dinamik bir süreç olmaktan uzaklaşıp, giderek "tamamlanmış" ve "tarih olmuş" bir bilgi birikimi haline geldiğini gösteren ipuçlarıdır.

İşte müslümanlar Hadislere ve Hadis ilmine -bugüne kadar- genellikle bu açıdan bakmışlardır. Durum bu olunca, günümüzde Hadis ilmine katkı olarak yapılabilecek pek fazla birşey olmadığı kanaatinin ilim çevrelerine hakim olmasına pek de şaşmamak gerekir. Hakikaten Hadis ilminin günümüzdeki durumuna baktığımızda, yapılan çalışmaların bu hususu doğrular mahiyette olduklarını görürüz. Hadis ilminde yapılacak pek fazla birşey kalmadığı düşüncesinin tabii sonucu olarak İslam dünyasında günümüzdeki hadis çalışmalarının, yazma halindeki Hadis koleksiyonlarının tahkikli veya tahkiksiz neşirlerini gerçekleştirmek, aslında eskinin aynen tekrarı olmaktan öte bir orijinalitesi olmayan bazı "yeni (!)" hadis derlemeleri ve şerhleri meydana getirmek, Hadis ve Hadis ilmiyle ilgili çeşitli eserlere fihristler hazırlamak, hadisleri biraraya getirme amacıyla bilgisayar programları hazırlamak gibi hususlardan öteye geçmemektedir.

Hadislerle içiçe olan "Sünnet"e gelince, bu konuda da durumun pek farklı olduğu söylenemez. Herşeyden önce İslam düşüncesinde Sünnet'in, Kur'an'ın hayata aktarılmasında ilk gerçek uygulama olması itibariyle, bi-

* Mesela bkz: İbn Kuetybe, Te'vilu Muhtelifi'l- Hadîs (Hadis Müdafaası), (İst., 1989), s. 164 vd.; ayrıca bkz.: s. 71 vd.

** Bkz.: İbn'u's-Salâh, Ulûmu'l-Hadîs (Haleb, 1386/1966), s. 13; İbn Haldûn, Mukaddime (Ter: Zâkir Kadiri Ugan, M.E.B. yay. İst., 1886, II. 479.

reysel, toplumsal ve evrensel boyutları olan kapsamlı bir "model" ya da "dünya görüşü" olarak algılanmış olması ve bu algılama biçimini sürdürülerek bugüne ulaştırılmış olması beklenirdi. Fakat ne yazık ki bu gerçekleşmemiş ve tam aksine, Sünnet İslam düşüncesinde genel olarak, sadece bir "delil" olarak algılanma gelmiştir. Sünnet'in bir "dünya görüşü" oluşturacak kapsamlı bir model olarak algılanmaması, tabii olarak onun fıkıh, Kelam, Ahlak, Tasavvuf vb. disiplinler tarafından parçalara ayrılması sonucunu doğurmuştur. Bu yüzden de her bir disiplin Sünnet'in, kendisini ilgilendiren yönünü ele almış, diğer yönlerini ise ihmal etmiştir. Bu da sonuçta, parçacı ve lafızcı bir Sünnet anlayışının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Sünnet'in parçacı ve lafızcı bir yaklaşımla ele alınması ise, ondan her zaman ve mekanda uygulanabilecek "ilkeler" çıkarılmasını ve bu ilkelerin sistemleştirilmesini engellemiştir. Bu durumun tabii sonucu olarak da Sünnet, statik bir hale getirilmiş, onun dinamik bir süreç halinde anlaşılıp, değişen şartlara uygun olarak yorumlanmasına pek fazla çalışılmamıştır. Diğer yandan, Kur'an-Sünnet bütünlüğünün büyük ölçüde gözden kaçırılmış olması da önemle işaret edilmesi gereken bir konudur. Mantıkî olarak Sünnet'e yön veren temel faktörün Kur'an olması gerektiği ve bu sebeple Sünnet'in öğretilerinin daima Kur'an'ın öğretileriyle uyum halinde olması icabettiği de, genelde yeterince vurgulanmamıştır. Bunun sonucunda da, Sünnet'in Kur'an'dan bağımsız olduğu, hatta onu neshedebileceği gibi hatalı görüşler ortaya çıkmıştır. Bütün bu anlatılan olumsuzlukların günümüzde dahi, İslam düşüncesine olan etkilerini görmek mümkündür.

Hadis ilmi içerisinde mütâlaa edilmesi gereken diğer bir disiplin ise "Siyer/Siret" tir. Bu alanda da birtakım eksiklik ve yanlışlıklardan söz etmek mümkündür. Bir disiplin olarak "Siyer/Siret" in en önemli eksikliği, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatındaki olayların kuru bir üslupla ve kronolojik bir şekilde ardarda sıralanarak sunulmuş olmasıdır. bu olayların yorumlanması ve bunlardan "ilkeler", "ders ve ibretler" çıkarılması yönüne ise hemen hiç gidilmemiştir. Ayrıca her İslâmî disiplinin de temel problemlerinden olan "asılsız-mevzû rivayetler ve hurafeler" de Siret/Siyer eserlerinden aradan geçen asırlara rağmen hâlâ tamamen temizlenebilmiş değildir.

Bu konuda Garanik meselesi etrafında cereyan eden tartışmaları ve gelişen olayları özellikle hatırlatmak isterim.

Siret/Siyer alanında yazılmış eserlerin üslup bakımından da tenkit edilmesi gereken yönleri vardır. Tıpkı tarih ilminin "vak'anüvislik" haline

gelmesi gibi, Siyer de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatıyla ilgili bilgilerin felsefesi, yorumu yapılmaksızın kuru üslupla bir araya getirilmesinden ibaret kalmış; bu da onun çekiciliğini ortadan kaldırmıştır. Günümüzde siyer konusunda yazılan pekçok eserde bile bu kuru üslubu görmek mümkündür. Ancak son zamanlarda, klasik Siyer/Siret yazımı, çerçevesinin dışına çıkabilen bazı eserlere rastlanmaya başlanmıştır.*

Hadis-Sünnet ve Siret disiplinleriyle ilgili günümüzdeki bir diğer eksiklik de bunların sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinden yararlanma cihe-tine gitmemesidir. bunun da sebebi Hadis ile Sosyal bilimlerin diğer dal-ları arasında "disiplinler arası" bir çalışma yapılmasının gereğinin henüz yeterince kavranamamış olmasıdır.

Hadis-Sünnet- Siyer konularında yaptığımız bu oldukça genel değerlendirme dahi göstermektedir ki, bu alanlardaki bilgi birikimimizi sorgulamak ve bugüne kadar görülen eksiklik ve hataların telafisi için bir-takım ciddi çalışmalara girişmek, İslam düşüncesinin geleceği için artık kaçınılmaz bir hal almıştır. Bunun için Hadis-Sünnet ve Siret alanlarında yeni bir düzenlemeye gitmek, daha doğrusu yeni bir yapı oluşturmak ge-rektiği kuşkusuzdur. Bir anlamda Hadis ilminin yeniden inşası anlamına gelen böyle bir teşebbüsle ilgili olarak şu hususların gözönünde bulunduru-lmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz:

Hadis ilmine gelince: Hadis ilmi bugün neredeyse Hadis Usulü ile özdeş hâle gelmiştir. Hadis Usûlünün neredeyse hadislerin sadece isnadını kendine konu alıp hadis metinlerini ikinci plana itmiş olması, geçmişte olduğu gibi günümüzde de birtakım olumsuzlukları beraberinde getir-miştir. Hadislerin isnadını temel alan bir araştırmanın güvenilir olan hadis-leri ortaya koymada istenen yararı sağlayamadığı bugüne kadarki gelişmelerden açıkça ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu sebeple işe önce "sahih" hadis'in tanımının yeniden yapılmasıyla başlamak gerekir. Zira bugüne kadar gelen tanımlar isnad merkezli tanımlar olup, metinle ilgili herhangi bir kriter içermemektedir, dolayısıyla eksiktirler. Sahih hadisin, hem isnadı hem de metni birarada ele alan yeni bir tanımının yapılması ise, bu eksikliği ortadan kaldıracaktır. Zira hadis sadece isnaddan ibaret olmayıp, isnad ve metinden müteşekkildir. Sahih hadisi tanımlarken isnadı esas alıp, metne itibar etmemek ise açık bir tutarsızlık olsa gerektir.

* Burada Prof. Dr. Muhammed Hamidullah'ın İslam Peygamberi ile ~~Hz.~~ Hz. Muhammed'in Hayatı'nı örnek verebiliriz.

Aslına bakılırsa, isnada dayalı klasik sahih hadis tanımı üzerinde bile yeniden durulması gerekir. Zira, bugüne kadar genel kabul görmüş olan sahih hadis tanımı, yegane tanım değildir. Her ne kadar Sahih hadis tanımlarının bugüne kadar geçirmiş olduğu gelişmeleri ortaya koyan bir araştırma bulunmadığından kesin olarak ifade edemesek bile, şahsi kanaatimize göre bu tanımın İbnu's-Salah'ın "Ulûmü'l-Hadis" adlı eseriyle giderek yaygınlaştığını ve bilahare standart bir tanım halini aldığını söyleyebiliriz. Ancak bu tanım yerleşmeden önce, standart bir "sahih hadis" tanımından söz etmek hayli zordur. Zira merfû ve muttasıl olma şartı bir yana, ravilerde aranan şartlar konusunda İslam alimlerinin farklı düşündükleri bilinen bir husustur. Bu hususta sadece bazı İslam alimlerinin ravinin adalet ve zapt sıfatı yanında "fakih" olma şartını da aradıklarını hatırlamanız dahi yeterlidir., Bu yüzden, bugüne kadar yapılmış olan sahih hadis tanımlarının gözden geçirilmesi, ravilerde aranacak şartlarla ilgili olarak - mesela fakih olması gibi-gerekli ilavelerde bulunulması yararlı olacaktır.

Öte yandan bugüne kadar gelen Cerh ve Ta'dil uygulamasının ne kadar etkili olduğu da sorgulanması gereken bir diğer konudur. Zira râvi de, râvi'yi değerlendiren de bir insandır. Bir insanın diğeri hakkında edineceği kanaati ise, bir laboratuvar deneyi sonucu elde edilecek kanaattan farklıdır. Zira insan madde gibi değildir. Gerek ravi'nin gerek onun hakkında kanaat belirten hadisçinin düşünceleri, duyguları ve davranışları sabit olmayıp değişkendir. Bunlar insanın psikolojik durumuna, fiziki çevre şartlarına, toplumsal şartlara göre devamlı değişiklik gösterir. Bir insanın diğeri değerlendirmesi, bu etkenler sebebiyle tam bir tarafsızlık içersinde cereyan etmez. Bu sebeple bir hadisçinin bir ravi hakkındaki yargısı hakikate tamamen uygun olmayabilir, hatta araya görüş ayrılıklarının ve duygularının da girmesiyle bu yargı tamamen önyargıya da dönüşebilir. Nitekim Cerh ve Ta'dil edebiyatına aşina olanlar bazen bir hadisçinin bir râviyi ne kadar yersiz gerekçelerle cerhedilebildiğine dair pek çok örnek bulunduğunu bilirler.* Bu sebeple, bir hadisin sağlamlığını tesbit için uygulanan cerh ve ta'dil ameliyesinin yüzde yüz bir kesinlikle ifade ettiğini söylemek mümkün değildir. Bu ameliyenin ne kadar gerçekçi ve tarafsız olduğunu ortaya koymak için, konunun psikolojik ve sosyolojik boyutları ile birlikte ele alınarak incelenmesi şarttır. Bu yüzden Cerh ve Ta'dil'in kesinlik ifade ettiği şeklindeki yaygın fakat yanlış kanaatin önüne geçmek lazımdır. Kısacası, Cerh ve Ta'dil konusunun sadece kitaplardaki

* Burada Abdurrazzak, Buhari, Dârakutni ve Nesai'ye yöneltilen cerh ifadeleri -sadece örnek olarak hatırlanmalıdır.

bilgilerin esas alınması suretiyle incelenmesi; geçmiş İslam âlimlerinin verdikleri hükümlerin birçoğunun değişmesi gerektiğini gösterebilecektir. Bu ise geçmişte merdud addedilen bir hadisin makbul, makbul addedilen bir hadisin de merdud olabileceği anlamına gelecektir.

Sahih hadisi belirlemek amacıyla başvuru olan klasik yöntem genelde isnadın tedkikinden ibarettir. Metin tenkidi ise ikinci planda kalmıştır. Ancak yukarıda temas ettiğimiz zaaflarından dolayı sadece isnad tedkikine dayanan klasik anlayışın yeterli olmadığını ortaya çıktığına göre, bugüne kadar gereken önemin verilmediği metin tenkidine Hadis usulünde hakettiği yeri vermek son derece yararlı olacaktır.

Ancak, Hadis usulünde "metin tenkidine", en az "isnad tenkidi" kadar yer vermek son derece gerekli ve önemli olmakla beraber yeterli değildir. Buna ilaveten sosyal bilimlerde uygulanan -mesela muhtevâ analizi (context analysis) gibi, Tarihî Tenkit Metod'larından yararlanmak cihetine de gidilmelidir.

Genelde hadis usûlü dendiğinde akla hadisçilerin bu konuda yazdıkları eserler gelmektedir. Ancak bu alana Usûl-i Fıkıh âlimlerinin katkıları hadisçilerinkinden geri değildir. Bilakis Hadis Usûlünde ele alınan konuların Usulu Fıkıh âlimleri tarafından daha esaslı bir şekilde ele alındığını söylersek, pek de mübalağa etmiş sayılmayız. Bu bakımdan hadis usûlü yeniden oluşturulurken, onların son derece değerli katkılarından mutlakâ yararlanılması gerekir.

Hadislerin makbul olanını merdud olanından ayırdetmeyi, hadis ilminin nihaî amacı olarak görmek de yanlıştır. Aksine makbul olduğu belirlenen hadislerin anlaşılması ve yorumlanması da hadis ilminin konusu olmalıdır. Bu noktadan hareketle, hadislerin anlaşılmasıyla ilgili konulara da hadis ilmi içerisinde yer verilmesi gerekir. Bugüne kadar bu konunun Fıkıh Usûlü içerisinde ve Fıkıh ilmini ilgilendirdiği ölçüde ele alındığı görülmektedir. Ancak hadislerin kapsadığı alan sadece fikhî konularla sınırlı değildir. Bu yüzden gerek fikhî alanda gerek diğer konulardaki hadislerin anlaşılması için bir yöntem de geliştirmek gerekir.

Bunun için usûl-i fıkıh'taki "lafzî mebhâsler" den yararlanma cihetine gidilebilir. Ayrıca hadisleri anlamaya ve onlardan yararlanmaya çalışırken, herhangi bir konuyla ilgili hadislerin birarada değerlendirilmesi (hadisler arası bütünlük); bir konudaki hadislerin Kur'an'ın ilgili öğretileriyle birarada ele alınması (Kur'an-Hadis bütünlüğü), lafızcı-şekilci yaklaşımının terkedilip", amaç, hikmet ve ilkeleri belirlemeyi esas alan bir

yaklaşımın benimsenmesi gibi, hususlara son derece özen gösterilmelidir.

Hadislerin yorumlanmasına gelince, klasik şerhlerin naklinden ibaret bir anlayış terkedilip, yerine -onlardan da yararlanmakla birlikte- günün şartlarını gözönünde bulunduran, disiplinlerarası bir çalışmayı esas alan, yeni bir şerhçilik anlayışı geliştirilmelidir. Bu tür bir şerhçilik anlayışının amacı, Sünnet'i statik bir konumdan çıkarıp, değişen toplumsal şartlara göre sürekli yorumlanan bir "süreç" haline getirmek olmalıdır.

Bu konuyla ilgili diğer bir husus ta şudur: Hadislerin belli başlıklar altında toplanması demek olan "tasnif" de yorumun bir parçasıdır. Klasik hadis koleksiyonları ise dönemlerinin ihtiyaçlarına göre tasnif edilmişlerdir. Bu eserlerde esas alınan tasnif tarzını aynen devam ettirmek zorunlu değildir. Bilakis günün ihtiyaçları gözönünde bulundurulurken yeni tasnifler denenmeli, hadisler ortaya çıkan yeni konularla ilgili başlıklar altında toplanmalıdır. Kısacası tasnif tarzı da güncelleştirilmelidir. Şerhlerde çağın kültüründen ve bilhassa çağdaş İslam düşüncesinin ürünlerinden yararlanılmalı, klasik vaaz üslubu terkedilmelidir.

Ayrıca böyle bir şerhçilik anlayışında, hadisin isnadıyla ilgili bilgilerin ve dil ile ilgili açıklamaların asgari düzeyde tutulması esas olmalıdır.

Bilhassa dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur: Şerhedilecek hadisler seçilirken İslam toplumunun teorik ve pratik plandaki ihtiyaçları ve problemleri gözönünde bulundurulmalı, geçmişte kalmış birtakım problemleri ve ihtilafları tekrar bugüne taşımaktan kaçınılmalıdır.

Bütün bunlar yapılırken hadis ilminin temel amacı aslâ unutulmalıdır. Bugün için konuşacak olursak bu amacı şu şekilde ifade edebiliriz: Hadis ilminin amacı hadis'i şer'i bir delil olarak görüp, onun makbulünü merdud olanından ayırdetmek ve bu suretle müslüman ferdin kendi hayatında Sünnet'e uymasını sağlamak ile sınırlandırılmamalıdır. Tam aksine amaç, Sünnet'i, bireysel boyutu yanında toplumsal ve evrensel boyutu da olan bir dünya görüşü halinde sistemleştirmek olmalıdır. Sünnet'in bir dünya görüşü haline getirilmesi, bir anlamda onun, İslam dünyasının problemlerinin çözümü için bir rehber olarak algılanması demektir. Hatta sadece İslam dünyasının değil, bütün insanlığı ilgilendiren global problemlerinin de çözümü için Sünnet'ten yararlanma yolları araştırılmalıdır. Bir anlamda bütün bunlar, klasik sünnet anlayışının dışına çıkıp, bu çağa göre yeniden yorumlanıp tanımlanması anlamına gelmektedir.

Bütün bu anlatılan hususlarla ilgili olarak yapılmış ciddi çalışmalar

yok denecek kadar azdır. Çağdaş bir Hadis/Sünnet anlayışı ve yöntemi geliştirmek için birtakım çalışmalar yapılmışsa da bunlar kapsamlı bir proje halinde değildir. Üstelik birçoğu çağdaş olma iddiasını taşımakla birlikte, klasik çerçevenin dışına pek çıkabilmiş de değildir.

Bu arada bir başlangıç olması itibariyle önemli gördüğümüz uluslararası bilimsel bir toplantıya işaret etmek istiyoruz. 19-22 Haziran 1989 tarihleri arasında, Amman'da İslam Medeniyeti Araştırmaları, Ürdün Kraliyet Akademisi (The Jordanian Royal Academy for Islamic Civilization Research -The Aal al- Bayt Foundation), Uluslararası İslam Düşüncesi Enstitüsü (International Islamic Thought Institute) ile ortaklaşa "Sünnet ve Bilgi-Medeniyet Kurmada Sünnet'in Metodu" konulu bir seminer'in önemi, onun amacında yatmaktadır. "Bu toplantının "Çağdaş İslam düşüncesinde bir dönüm noktası olduğu, çünkü müslüman düşünürlerin ilk defa, Sünnet'in sadece bir delil olarak kullanıldığı modası geçmiş sofistیک çerçeveyi kırıp, onun dışına çıkmaya başladıkları, Sünnet ve Siret'i, üzerine beşerî ve sosyal bilimlerin temelini atılacağı bir bilgi kaynağı olarak sunma yolunda açık alanlara doğru ilerledikleri" şeklinde değerlendirilmesi, müslümanların Sünnet anlayışı alanında da köklü bir değişimin eşiğinde olduklarının işaretidir. Bu toplantıda sunulan tebliğler ve tartışmalar yayınlanmış bulunmaktadır. Ancak sunulan tebliğlerin tatminkâr olduğunu söylemek mümkün değildir. Mamafih bir başlangıç olması sebebiyle bu durumu tabii karşılamak icab eder. Ancak bu değişim sürecinin devamından yana olduğumuzu ve bu sebeple yapılan bu teşebbüsü son derece önemli karşıladığımızı da ilave edelim.

Bir daha vurgulayalım ki, Hadis ilminin Sünnet'i bir dünya görüşü haline getirmeye yönelmesi ve bu alanda hızla birtakım projelerin geliştirilmesi, ve bu projeler çerçevesinde teorik çalışmaların başlatılması son derece önemlidir. Ancak bu yeterli değildir. Ayrıca uygulamalı araştırmaların da Hadis ilmine sokulması gerekir. Özellikle İslam dünyasının Sünnet/Hadis ile ilgili problemlerini ve ihtiyaçlarını ortaya koyan bilimsel uygulamalı çalışmalara son derece ihtiyaç vardır. Hadis/Sünnet ile ilgili olarak özellikle İslam dünyasında yapılan çalışmaların çok büyük ölçüde, klasik kaynaklara dayalı, teorik ve birçoğu da "arkeolojik" niteliktedir. Hadis ilminin bu çizgiyi süratle terkederek hayata yönelmesi, toplumsal problemlerle ilgilenmesi hatta daha da ileri giderek gezegenimizi ilgilendiren global problemlere çözüm araması son derece zorunludur. Zira Hz. Peygamber'in ve kurduğu toplumun örnekliği kendi dünya görüşlerini belirlemelerinde ve kendi medeniyetlerini kurmada örneklik etmeğe devam edecektir. Ancak ortaçağın düşünce ve toplum yapısı

çerçevesinde oluşturulmuş olan klasik Hadis ilmi ve Sünnet anlayışı ile bugünün modern toplumlarına Sünnet'in yol göstermesi adeta imkansızdır. Artık Hz. Peygamber'e ve kurduğu topluma, geçmişte gerçekleştirilmiş olan ve kendisine özlem duyulan tarihi bir miras olarak bakmaktan vazgeçilmeli; Hz. Peygamber'in toplumunu ayakta tutan ilkeleri esas alıp, daha da geliştirerek yeni bir İslam toplumu modeli oluşturma sürecine girilmelidir.

Komünizmin çöküşü ve Doğu blokundaki gelişmeler, Kapitalist Batı'yı, yeni bir "umacı" bulmak zorunda bırakmıştır. Kapitalist Batı'nın yeni "umacı"sının, İslam ve İslam dünyası olduğunu artık herkes bilmektedir. Uluslararası basın ajanslarının "İslam radikalizmi, fundamentalizmi, hatta terörizmi" gibi kavramları kullanmadığı gün yok gibidir. Hatta bu konuda o kadar ön yargılı ve kasıtlı davranılmaktadır ki, CNN kanalı, Arnavutluk'a Kur'an kurslarının açılmaya başlanmasını dahi, pervasızca "aşırı dincilik" olarak nitelendirebilmektedir. Ülkemizde de bu oyuna alet olanlar, "İslam köktencilik, kökten dincilik, aşırı dincilik" gibi tabirleri kullanmaya bilhassa özen göstererek, İslam'a karşı kitlelerin beyinlerini yıkamaya çabalamaktadırlar. Bu bakımdan İslam dünyasının gelecekteki muhtemel gelişmeler karşısında hazırlıklı olması hayati bir önem arz etmektedir. Yapılması gereken bu hazırlığın düşünce planında da gerçekleştirilmesi zorunludur. Bu amaçla, İslam düşüncesinin temel referans noktalarından biri olan Sünnet/Hadis konusunda yapılması gerekenlere bir başlangıç ve katkı olmak üzere tarafımızdan bir proje hazırlanmıştır. Bu projede ele alınması düşünülen konular şunlardır;

- I. Sünnet'in tanımı
- II. Sünnet'in konumu
- III. Sünnet'in mahiyeti
- IV. Sünneti ortaya koymada kullanılacak malzeme
- V. Sünnet'i anlama yöntemi
- VI. Sünneti yorumlama yöntemi
- VII. Sünnet'in sistemleştirilmesi
- VIII. Sünnet öğretimi

Bu projenin ilk üç bölümü ile ilgili çalışmalarımız sonuçlandırılmış olup, projenin birinci kitabı olarak yakında yayınlanacaktır. Ayrıca Yüksek Lisans ve Doktora düzeyinde olmak üzere, bu proje kapsamındaki

birtakım konular üzerinde de çalışılmaktadır.

İslam dünyasının ilim ve düşünce alanındaki problemlerine çözüm aramak, müslüman aydınların görevidir. Bu görev ve sorumluluğun idrakiyle hazırlanmış olduğumuz bu projeyi sunuyor, ilgi, katkı ve tenkitlerinizi bekliyorum.

Sözlerimi Allâme Muhammed İktbal'in, konumuzla ilgili şu sözleriyle bitirmek istiyorum;

"İslam Peygamberi eski dünya ile modern dünya arasında durmaktadır.[Kendisine] gönderilen vahyin kaynağı bakımından o eski dünyaya aittir; fakat bu vahyin rûhu ve esprisi açısından bakıldığında o, modern dünyaya aittir."

(Allama Muhammed İktbal, The Reconstruction of Religious Thought in Islam (Lahor,1977), p. 126)